

EESTI AJALOOLISTE HOONETE ÜMARLAUD

ARVAMUS ÜLERIIGILISE PLANEERINGU „EESTI 2050“ TÖÖGRUPILE

Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud (EAHÜ)

21. juuli 2026

Tunnustame tehtud eeltööd ja saavutatud terviklikku tulemit ning selle eelduseks koostatud sisulisi analüüse millele planeeringu koostamine tugineb.

Toetudes üleriigilise planeeringu „Eesti 2050“ (ÜRP2050) eelnõule, toimunud aruteludele ning täiendavatele ekspertarvamustele, esitab EAHÜ omapoolse arvamuse vastavalt liikmeskonna tagasisidele planeeringu põhilahenduse ja elluviimiskava täiendamiseks.

1. Regionaalne tasakaal ja „isehakkama saamise“ mudel

EAHÜ toetab planeeringu liikumist stsenaariumite B ja C kombinatsiooni suunas, mis tugevdab piirkondlikke keskusi ja pidurdab liigset pealinnastumist.

Toetame loogikat, kus **10 tugevamat toimepiirkonna keskust peavad oma majanduslike ja sotsiaalsete väljakutsetega hakkama saama iseseisvalt** tuginedes oma maksutulule, olemasolevale ressursile ja kriitilisele massile. See võimaldab riiklikud regionaalpoliitilised toetusmeetmed ja sihtfinantseeringud suunata konkreetselt väiksematele keskustele (nt Valga, Põlva) ja hajaasustusele. Tagamaks sealne elujõulisus ja teenuste kättesaadavus, piirkonna turvalisus ja julgeolek sh toidujulgeolek.

Demograafiline prognoos mille alusel planeering peab ausalt kajastama asjaolu, et aastaks 2050 on suur osa Eestist (väljaspool tõmbekeskusi) „**pensionäride asum**“, mis seab uued nõuded sotsiaalsele taristule ja ligipääsetavusele.

Kogukonna juhitud areng kus väiksemate piirkondade säilimiseks tuleb rakendada „**Arukate külade**“ põhimõtet, kus kogukonnad töötavad läbi oma strateegiad ja võrgustuvad koostöötarbeks poliitikaüleselt.

2. Pärandikeskne areng kui kliimameede

Pärandit ei saa vaadelda ainult säilitatava objektina, vaid kui **strateegilist ressursi süsinikuneutraalsuse saavutamisel**.

Renoveerimine vs uusehitus milles saab selgelt sätestada, et **olemasoleva hoonefondi ja mälestiste taaskasutus on oluline kliimameede**, mis hoiab ära uue maahõive ja säästab ehitusressurssi. Lammutatud mälestise asemele ehitatud uus hoone tekitab massiivse süsinikuheite, mida tuleb uue hoone jalajälje arvutamisel ka arvesse võtta.

Pärandikeskne areng peab hõlmama lisaks ehitistele ka **arheoloogiapärandit, ajaloolisi asustusstruktuure, kultuurmaastikke ja ehituspärandi objekte** väljaspool kompaktset asustust. Maal eelistatakse vanadele talukohtadele ja külakeskustesse ehitamist, arvestades olemasolevat taristut ning mitte laiendada põldudele.

Soovitame elluviimiskavasse mõõdikut „**ehituspärand on kasutuses ja hoitud**“, kasutades andmeallikana ehtisregistri teatise ja muinsuskaitseameti töölubasid.

EESTI AJALOOLISTE HOONETE ÜMARLAUD

3. Taastuenergia ja tehnilise taristu kumulatiivsed mõjud

Taastuenergia eesmärkide täitmine ei tohi toimuda elukeskkonna ja elurikkuse hävitamise hinnaga.

Suletud territooriumid, kus tuule- ja päikesepargid moodustavad loomadele „suletud“ **alad**, mis killustavad suurulukite elukeskkonda ja liikumisteid. On tõenäoline, et elupaikade vähenemine suunab loomad sagedamini asustatud punktidesse ja linnadesse. Riiklik seiresüsteem peab lisaks lindudele ja nahkhiirtele jälgima ka **tuuleparkide kumulatiivset mõju suurulukitele ja inimeste tervisele** (madalsageduslik müra ja infraheli), põhjavee varude liikumisteedele, visuaalne miljööväärtuse säilimine.

Suuremahuliste rajatiste kavandamisel ehitismälestiste **5 km mõjuvööndis** on kohustuslik hinnata kaasnevat visuaalset ja ruumilist tervikmõju.

4. Liikuvus ja ühenduvus

Raudtee ja bussiliiklus. Toetame raudteed kui asustuse „selgroogu“, kuid rõhutame vajadust säilitada ja arendada ka **olemasolevat 1520 mm taristut** (nt Tallinn-Viljandi; - Paldiski/Haapsalu/), mis on asulatega paremini seotud kui planeeritav Rail Baltic. Samuti tuleb tagada maakonnakeskuste vaheline tihe bussiühendus, mis jõuaks asulate südamesse.

Autode kasutamine jääb paljudes kohtades liikuvuste ainuvõimaluseks.

Euroopa rööpmelaiusele üleminekut (Tallinn – Riia; - Tartu-Valga; - Narva) tuleb analüüsida põhjalikult, tagades, et see ei seaks ohtu olemasoleva võrgustiku toimimist.

Euroopa kaartidele on ilmunud strateegiline maantee Riia - Valga - Tartu - Jõhvi - Narva. Ja samas on Via Baltica ehk Tallinn - Riia üldse kadunud (mis võib olla ka juhuslik). ÜRP 2050 seda ideed/lahendust ei kajasta.

5. Avalikkuse kaasamise kaitsmine

EAHÜ juhhib tähelepanu nn „**LÄTAK**“ (**legaalne ähvardamine**) praktikale, kus suurarendajad kasutavad juriidilisi hoobasid kogukondade hirmutamiseks ja avaliku kaasamise takistamiseks. ÜRP2050 peab pakkuma suuniseid, mis tagavad kogukondadele kaitse ja sisulise osalusvõimaluse suurte riiklike projektide puhul.

Ettepanekud elluviimiskavasse ja edasisteks tegevusteks

Kuna mitmed EAHÜ sisulised ettepanekud suunati planeeringu põhitekstist edasi järgmise tasandi dokumentidesse, esitame järgmised soovitusel:

- Kogukonnapõhise arengu ("Arukad külad") rakendamine

Väiksemate piirkondade elujõulisuse tagamiseks tuleb elluviimiskavas toetada **kogukonna juhitud kohalikku arengut**. See eeldab, et kogukonnad töötavad läbi oma strateegiad, võrgustuvad ja lepivad poliitikaüleselt kokku arengusuundades, sarnaselt "Arukate külade" mudelile.

EESTI AJALOOLISTE HOONETE ÜMARLAUD

- Mõõdikute lisamine ja seire

Soovitame, et elluviimiskavasse lisataks mõõdik „ehituspärandid on kasutuses ja hoitud“. Andmeallikatenä kasutada ehitisregistri (EHR) teatist ja muinsuskaitseameti tööde lubasid vm, et seirata pärandi reaalsel seisukorda, mitte ainult mälestiste arvu.

- Regulaatiivne paindlikkus ja finantsstiimulid:

- Töötada välja metoodika **renoveerimise süsiniku jalajälje arvutamiseks**, et motiveerida omanikke eelistama taastamist uusehitusele.
- Luua erinevate ministeeriumide horisontaalsete toetusmeetmete tingimustes seotud **punktielis või kõrgem määr** ehituspärandi ja ajalooliste keskuste ning -linnasüdame eelisarendamiseks.
- Tagada Muinsuskaitseaduse muutmisel **funktsioonide kombineerimise paindlikkus** („Uus muinsuskaitse – kohanev pärandivalitsemine“), et mälestised püsiks kasutuses ja kaasaegses majanduslikus ringluses.

Kokkuvõtteks

ÜRP2050 on sisuline ja analüütiliselt argumenteeritud ning piisava valmidusega liikumaks avalikule väljapanekule, eeldusel et **elluviimiskavas** fikseeritakse konkreetsed ressursid ja mõõdikud pärandipõhise ning regionaalselt tasakaalustatud jätkusuutliku Eesti rahvusriigi tagamiseks. Riik peab usaldama kohalikke kogukondi ja väärtustama olemasolevat ruumi kui meie suurimat vara.

Lugupidamisega

Eesti Ajalooliste Hoonete Ümarlaud

Tõnu Kiviloo	Eesti Mõisakoolide Ühendus
Jaanus Kiili	Eesti Mõisate Ühendus
Anti Toplaan	Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
Ignatios (Indrek) Rand	Eesti Apostlik - Õigeusu Kirik
Elo Lutsepp	Maaarhitektuuri Keskus
Eesti Muuseumide Liit	Rita Valge

Eesti Kirikute Nõukogu
ICOMOS Eesti
SA Virumaa Muuseumid

Tõnu Kiviloo
EAHÜ koordinaator
5111099
eahumarlaud@gmail.com
www.eahu.ee

Eesti Mõisakoolide Ühendus
juhatuse esimees
estmoisakool@gmail.com
www.moisakoolid.ee